

דיני מצוות לא תשנא את אחיך בלבבך
"חוקים קדוה"ם"

לב שומע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל ישב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

פרשת כי תצא

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תודה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

ד רצה הקב"ה לזכות את ישראל

☆ 'ה' חפץ למען צדקו לפיכך 'גדיל תורה ויאדיר' ☆ מה אני לחיי העולם הבא ☆ 'כלום בא לידך מעשה' - האם הזדמנה לך מצוה שקיימת בתכלית השלמות האפשרית ☆ תכלית ריבוי המצוות - למען מצוה אחת שלימה לשמה ☆ 'יצו ה' אתך את הברכה באסמך - בזכות מה שסמוי מן העין

י כי תצא למלחמה - קדש עצמך במותר לך

☆ 'כי תצא למלחמה' - במלחמת הרשות הכתוב מדבר ☆ באבנתא דליבא תליא מילתא ☆ בכל דרכיך דעהו ☆ הבל הבלים אמר קהלת

יג חיוב התפילה להינצל מן היצר הרע ותחבולותיו

☆ בקש רחמים שלא ישלוט בך יצר הרע ☆ ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו - וישמע ה' את קולנו ☆ התפילה להינצל מהיצר הרע היא חובה ולא רק עצה טובה ☆ להיות רגיל בתפילה להינצל מהיצר הרע - בכל יום מימות החיים ☆ ויפגע במקום - התפילה להינצל מהיצר הרע בעזרת מקומו של עולם ☆ השי"ת ברא את היצר הרע ואעפ"כ שומע לקול הצועקים אליו להצילם מידו ☆ תפילה זו מתקבלת למעלה - אף ממי שאין בידו מעשים טובים ☆ בחודש אלול צריך להרבות בתפילה להינצל מיצר הרע

יז 'ובכתה וכו' ירח ימים' - מזל חודש אלול

☆ 'חודש אלול' - זמן מוכשר לניקיון הנפש מטומאתה ☆ וידו אוחזת בעקב עשו - חדשי תמוז אב אלול ☆ ביאור 'מזל בתולה' השייך לחודש אלול ע"ד העבודה ☆ מלחמת האדם עם יצרו גדולה וקשה מעבודת המלאכים ☆ אחוז בכסא כבודי והחזיר להם תשובה ☆ מחתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך ☆ בן סורר ומורה בא ללמדנו על מעלת וחשיבות הראשית להשפיע על האחרות ☆ ישראל מונין ללבנה

פרשת כי תצא

רצה הקב"ה לזכות את ישראל

☆ 'ה' חפץ למען צדקו' לפיכך 'יגדיל תורה ויאדיר' ☆ מה אני לחיי העולם הבא ☆ 'כלום בא לידך מעשה' - האם הזדמנה לך מצוה שקיימת בתכלית השלמות האפשרית ☆ תכלית ריבוי המצוות - למען מצוה אחת שלימה לשמה ☆ יצו ה' אתך את הברכה באסמך - בזכות מה שסמוי מן העין

רבי חנינא בן תרדיון לבקרו. אמר לו: חנינא אחי, אחי (אחי) אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה. שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהלות ברבים] וספר מונח לך בחיך. אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם (שהחריבה את ביתו והרגה את חסידיו ועדיין קיימת, רש"י), ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש.

אמר לו: רבי, מה אני לחיי העולם הבא. אמר לו: כלום מעשה בא לידך (ואשמע איך היית נוהג, רש"י). אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה

'ה' חפץ למען צדקו' לפיכך 'יגדיל תורה ויאדיר'

פרשת כי תצא, הינה פרשה ארוכה ומרובת מצוות, יש בה שבעים וארבע מצוות - כ"ז מצוות 'עשה' ומ"ז מצוות 'לא תעשה'. ויש לומר שפרשה זו היא ההקדמה וההכנה לקראת השנה החדשה הבאה עלינו לטובה, מפני שעל ידי ריבוי המצוות נזכה בדיון, כמאמר חז"ל (מכות פ"ג מט"ז) 'רבי חנניה בן עקשיא אומר: רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב כא) 'ה' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר'.

מה אני לחיי העולם הבא

והנה איתא בגמ' (עבודה זרה יח.) 'תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך

א. בדרך צחות יש לומר, שעל ידי ריבוי המצוות האמורות בפרשתנו 'כי תצא' - שבה אנו יוצאים מן השנה ובאים - 'כי תבוא' בשערי השנה החדשה ו'נצבים' - לפני ה' ביומא דיניא. על ידי המצוות הללו תהיה לנו הליכה טובה - 'וילך' בשנה הבאה לטובה. אך כל זאת בתנאי שנקיים את התורה ונשמע בקול ה' - 'האזינו', או אז 'וזאת הברכה' - נזכה להתברך בשנה טובה ומתוקה.

(ישעיה כו ב) 'פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים', וגדולה אמונה לפני הקב"ה².

ונראה שאף למהרש"א (חידושי אגדות שם) הוקשה כן, וישב בזו הלשון 'אף שהיה בו תורה, היה מסתפק בעצמו, כדקאמר לעיל (ז): 'כל העוסק בתורה בלבד - דומה כמי שאין לו אלוך', וזה שאמר: כלום בא 'מעשה' לידך כו', כי המעשה הוא עיקר. ואמר לו: 'מעות של פורים' כו'. ואמר לו: א"כ מחלקך בתורה יהא חלקי, ומגורלך במעשים יהא גורלי, דאין מעשה גדול מזה'.

'כלום בא לידך מעשה' - האם הזדמנה לך מצוה שקיימת בתכלית השלמות האפשרית

אמנם, מפירוש המשניות להרמב"ם (מכות פרק ג ז) למדנו מהלך מחודש בכל הבנת שאלתו של רבי חנינא בן תרדיון לרבי יוסי בן קיסמא, וממנו עולה יסוד גדול בעיקר קיום התורה והמצוות. וזו לשון הרמב"ם 'מיסודות האמונה בתורה, שאם קיים האדם מצוה משלש עשרה ושש מאות מצות כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה כמו שביארתי לך, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא. לכן אמר ר' חנניה, כי מחמת רבוי המצות אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות ויוכה להשארות הנפש באותו המעשה. וממה שמורה על היסוד

וחלקתים לעניים (שהנחתים לסעודת פורים נתחלפו לי וחלקתים לעניים וסבור הייתי שארנקי של צדקה היא ולא נפרעתי מארנקי של צדקה, רש"י). אמר לו: אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי. אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא, והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול, ובחזרתו מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בספר תורה, והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה וכו'. יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא'.

ובפשטות, שאלתו של רבי יוסי בן קיסמא: 'כלום מעשה בא לידך' תמוהה מאוד, שהרי רבי יוסי בעצמו אמר לר' חנינא בן תרדיון: 'אני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר מונח לך בחיקך', וכי לימוד והרבצת תורה לא די בהם כדי לזכות לעולם הבא.

וכבר הקשה כן המהר"ל (חידושי אגדות שם ד"ה מעות של פורים נתחלפו וכו') בזו הלשון 'תימה, וכי דבר זה יותר גדול ממה שיהיה מקהיל קהילות ברבים והיה מלמד תורה ברבים. ונראה לומר, שהיה מגיד לו הימנותיה, שכל כך נאמן היה, וכיון שכל כך נאמן, היה ראוי אל עולם הבא, דכתיב

ב. וראה את המובא בדרשות החת"ס (דרוש לבת הגדול דף רמ"ה) בזו הלשון 'ראינו צדיקים ואנשי מעשה המוסרים נפשם על דקדוק קל האמור עם הספר, אבל במה שבינם לחבירים - מורים התיירא, ולא כל אדם זוכה להעביר על מידותיו'.

ומקהיל קהלות ברבים כשספר התורה מונח בחיקו. מפני שבכדי לזכות לחיי העולם הבא צריך מצוה אחת שלימה לשם שמים בלא שום נגיעה מצרכי העולם הזה¹.

ועל כך השיב לו רבי חנינא ממעשה המעות, שמעשה צדקה זה היה בסתר בלי שאיש בעולם ידע מממה שהוא תרם לצדקה את המעות שייעד אותן לסעודת הפורים - שילכו גם הם לעניים. וכששמע רבי יוסי בן קיסמא ממנו על מעשה זה שנעשה בהצנע לכת - לשם שמים, נענה אליו: 'אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי'.

וכבר הורה הנביא מיכה ללכת בדרך זו, כפי שנאמר (מיכה ו ח) 'הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד, והצנע לכת עם אלקיך'. ובתנא דבי אליהו (פרשה כו) מובא

הזה, **שאלת** ר' חנניה בן תרדיון, מה אני לחיי העולם הבא. וענהו העונה: **כלום בא לידך מעשה**. כלומר, האם נזדמן לך עשיית מצוה כראוי. ענה לו: **שזדמנה לו מצות צדקה בתכלית השלמות האפשרית, וזכה בה לחיי העולם הבא**. ופירוש הפסוק, ה' חפץ לצדק את ישראל, למען כן יגדיל תורה ויאדיר².

ויש ללמוד מדברי הרמב"ם יסוד גדול, שבכדי לזכות לחיי העולם הבא - 'השארות הנפש', צריך לכל הפחות לקיים מצוה אחת בשלמות - לשם שמים - בלא שום מטרה ממטרות העולם הזה, והיא הנותנת וגורמת להישארות הנפש בזכות אותו מעשה.

ובזה מיושב היטב מה שרבי יוסי בן קיסמא השיב לרבי חנינא בן תרדיון בשאלה: 'כלום מעשה בא לידך' - אעפ"י ששמע עליו שהוא יושב ועוסק בתורה

ג. כד עסקינן במדרגות של קיום המצוות לשם שמים, הרי שיש בזה גבוה מעל גבוה. וכפי הידוע מה שאמר הרה"ק ר' ישראל מרוז'ין זיע"א: רבנו של עולם, אני מוחל לך על עולם הזה שלי, אני מוחל לך על עולם הבא שלי, ובלבד שתאיר ליהודים שלך - שלא יסתובבו כבהמות עלי אדמות³.

ועוד מצינו בתפארת שלמה (רמזי פורים ד"ה ובן אבא) מה שסיפר על דרגה עילאה בעבודת ה' לשם שמים, וזו לשונו 'על דרך המעשה המובא בשם אדמ"ו איש אלקי מוהד"ב ממעזריטש זלה"ה, אשר פעם אחת הרבה והפציר בתפלה עבור חולה אחד ולא רצה לנטות מעליו עד יתרפא. והודיעו לו מן השמים כי אבד חלקו בעולם הבא עבור זה ויתבהל מאוד. אכן מיד השיב אל לבו לאמור, הנה כי כן אין לי עוד לצפות על עולם הבא, הנה עתה העת להתפלל עבור ישראל ולזעוק אל ד' באמת בלי שום מחשבת גמול בעולם הבא כי אין לי לצפות כלל וכו'.

וזה פירוש 'בכל לבבך ובכל נפשך', אפילו הוא נוטל את נפשך' (ברכות סא.). שרוצה לומר שאין לך עוד חלק בעולם הבא שהוא בחינת הנפש לבד שם, כמ"ש. ואף על פי כן כשתדע שתאבד משני העולמות לא תתייאש מלעבוד השי"ת. אז 'והיו הדברים האלה על לבבך', לך לקיום עולם⁴.

פניות הריהו צדיק גמור, כמובא בגמ' (פסחים ח.) 'האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני, או שאהיה בן העולם הבא - הרי זה צדיק גמור'. אך מצוה כזו אינה מצוה שלימה כדי לזכות על ידה להשארת הנפש לחיי העולם הבא. ומאידך, אם לנותן הצדקה אירע פעם שהשכים קום ובירך ברכות התורה מתוך כוונה עצומה - כאשר איש לא ראהו ולא ידע על כך, יתכן שבמעשה צנוע זה, קיים את המצוה שתגרום לו חיים בעולם הבא. וכן אם הלך ברחובה של עיר ועצם את עיניו מלראות ברע - כדי לעשות נחת רוח למי שיודע מחשבות ובוהן לבות, יתכן שזכות מצוה זו שאיש בעולם אינו יודע ממנה, היא אשר תעמוד לו לזכות לחיי העולם הבא.⁷

יצו ה' אתך את הברכה באסמיך - בזכות מה שסמוי מן העין

אמנם, אף במצוות שאי לקיימם למעשה אלא בפרסום, כמו הכנסת כלה, תקיעת שופר, ישיבה בסוכה

'אל תיקרי 'הצנע לכת עם אלקיך', אלא הצנע לכת ועמך אלקיך'.⁸

תכלית ריבוי המצוות - למען מצוה אחת שלימה לשמה

המורם לפנינו מדברי הרמב"ם, פירוש וטעם חדש לריבוי המצוות שציוונו הבורא ית', שהכוונה בהם לזכות אותנו לקיים אחד מתוכם בשלימות לשם שמים, ועל ידי כך לזכות לכל הטובה של חיי העולם הבא, וכלשונו 'לכן אמר ר' חנניה, כי מחמת רבוי המצוות אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה'.

ולמעשה, בהאי עלמא דשיקרא, אנשים סבורים שכאשר קיימו בפרסום מצוה גדולה ונעלית כמו נתינת צדקה להחזקת תורה או להכנסת כלה, הרי שזו המצוה שיזכו על ידה לחיי העולם הבא. ואם כי באמת מעלת הצדקה גדולה לאין שיעור וחקר, ואף הנותן צדקה עם

ד. וראה מה שדרש התפארת שלמה (ליקוטים תהלים ד"ה אודה) "הצנע לכת עם ד' אלקיך". רוצה לומר, מה שהאדם עושה בהצנע - זה הוא 'עם ד' אלקיך', דפרחת לעילא, דודאי עושה לשם שמים'.

ה. סח המשפיע הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א, מעשה שהיה עם מלמד דרדקי ירא שמים, שעשה מלאכתו באמונה ומעולם לא הפסיק באמצע מסירת שיעורו, כי אם במקרים דחופים ביותר, שהיו בודדים ממש.

פעם אחת בערב פסח, באמצע השיעור ביקש מחילה מהתלמידים ויצא לחדר המלמדים. אחד המנהלים שהבחין בו יוצא, שמע אותו מתקשר לביתו ושואל בקול דואג, האם החליפות הישנות שהיו בארון הבגדים כבר נזרקו לפח. על פניו היה נראה שהתשובה היתה שכן. והוא המשיך וביקש: תרדו בדחיפות לבדוק האם כבר פינו את חדר האשפה. לאחר שהמתין זמן מה בחשש גדול, אמרו לו איזה דבר. נענה המלמד ואמר בקול: אז עובדי העיר כבר פינו את הכל... לאחר

מטרתם לשם שמים בלא מטרה ממטרות העולם הזה!

וזו לשון המאור ושמש (פר' כי תבוא ד"ה יצו) "יצו ה' אתך את הברכה באסמיך ובכל

וכל כיו"ב, עדיין שייך בהם 'הצנע לכת עם אלקיך' בכל מה שנוגע למחשבה ולהרגש הלב, שהם נסתרים מעיני בני אדם וגלויים לפני הקב"ה - 'המבין אל כל מעשיהם' (תהלים לג טו) - עד כמה

שתיקה קצרה, הוסיף כמה מילות סיום, סיים את השיחה וחזר אל תלמידיו והמשיך במסירת שיעורו.

תמה המנהל על התנהגותו התמוהה, שבאמצע שיעור יצא לשוחח אודות חליפות בלויות. בהזדמנות הראשונה ניגש לברר אצלו, מדוע יצא באמצע השיעור לבירור על ענין הנראה חסר פשר.

נענה המלמד ואמר: אספר לך דברים כהווייתם. בעוד חודשים ספורים, בעז"ה אחד מילדי יעמוד תחת החופה בשעה טובה ומוצלחת. ומאחר שהוצאות החתונה מרובות ביותר, לכן לויתי מאחד הגמ"חים סכום כסף גדול. כשהכסף היה בידי חיפשתי מקום מתאים להטמין אותו בינתיים, ובחרתי באחד מכיסי חליפותי הישנות.

היום, כשיצאתי מן הבית, שמעתי את האשה מדברת על כך שבכוונתה להשליך את כל החליפות הישנות לאשפה, מפני שהן בלויות מדי להשתמש בהם. בשעת מעשה לא יחסתי לדבריה חשיבות, משום ששכחתי לגמרי מסכום הכסף הטמון בכיס החליפה. אך לפתע באמצע השיעור נזכרתי בכסף ומיד יצאתי לברר האם כבר זרקו את החליפה. וכשנודע לי שכל הסכום אבד, אמרתי 'וי לחסרון כיס' וחזרתי לשיעור.

שמע המנהל והשתומם מהתנהגותו: הלא שמעת שאיבדת סכום כסף גדול מאוד, ומיד חזרת והמשכת במסירת השיעור כאילו לא ארע דבר, הא כיצד יכולת לעשות זאת.

השיב לו המלמד בפשטות: 'בבחרותי, למדתי בישיבת חידושי הר"ם אצל המשגיח רבי גד'ל אייזנר זצ"ל. תמיד היה נוהג לומר לנו: 'אם לא עבור זמנים כאלו, לשם מה יורד האדם לעולם הזה'. הוא כל כך החדיר והשריש בנו את הדבר הזה, עד שעתה בעמדי בפני הנסיון, הבנתי שזהו נסיון שלשמו ירדתי לעולם ואילו אאבד את האמונה וישוב הדעת, הנני מפסיד את המטרה שלשמה ירדתי מכסא הכבוד לגור בארץ ערבה.

ג. בזוהר (רעיא מהימנא, פר' נשא קכג) מובא על הפסוק (דברים כט כח) 'הנסתרות לה' אלקינו, והנגלות לנו ולבנינו עד עולם' וכו'. וזו לשון הזוהר "הנסתרות" - יראה ואהבה דאינון במוחא ולבא - בחללא דגופא וברישא. 'והנגלות' - התורה והמצוה דאינון בגופא וברישא לבר'.

ועוד מובא בזוהר חדש (תיקונים כרך ב טו.) בזו הלשון 'מאן דדחיל לקב"ה, שרייא י' (בלביה) [במוחיה]. ומאן דרחים ליה, שרייא ה' (במוחיה) [בלביה]. ועל אלן תרין אתונון אתמר (דברים כט כח) 'הנסתרות לה' אלקינו'. דמאן דדחיל לקב"ה או רחים ליה, סתנים איהו מבני נשא. 'והנגלות' - אינון ו"ה. מאן דאתעסק בתורה שרייא ו' בפומיה. ומאן דעסיק במצוה, שריא ה' ברמ"ח איבריך דיליה'.

הם המעשים הטובים, שיתברכו מצות המעשיות שלך, ויתוספו גם כן כנ"ל.

וכמוכן שהדברים הללו הם מדרגות גבוהות וגדולות, אך שומה עלינו לדעת מהם ולהשתדל ככל האפשר, שיהיו מעשינו ומחשבותינו לשם שמים – עד שנזכה לכל הפחות לקיים מצוה אחת בשלימות לשמה.

וכפרט באותן מצוות דידיעי איניש בנפשיה שקשה לו לקיימן, האחד במצות כיבוד הורים, השני בלימוד תורה, והשלישי בשמירת הלשון וכו'. הרי יתכן שמחמת שמצות אלו הם תכלית ירידת נשמתו לעולם הזה, משום כך מתאמץ היצר הרע וחייליה להפריעו מלקיים אותם, ואם יתעצל מלעשותן יפסיד את עיקר שליחותו ותפקידו עלי אדמות. אמנם, כאשר יהודי משכיל להתאמץ ומשתדל להתמיד לעשות נחת רוח לה' במיוחד באותן מצוות, הריהו זוכה על ידי כך למלא את תפקידו ותכלית ביאתו לעולם הזה ואשרי חלקו בעולם הזה ולעולם הבא.

משלח ידך'. נראה פירוש הפסוק על פי מאמר הנביא (מיכה ו ח) 'הצנע לכת עם ה' אלקיך'. שצריך להבין, מה הוא ההצנע לכת, שאם יסתר איש במסתרים ללמוד תורה ולתפילה - גם זה ידעו בני אדם שהוא נסתר. גם יש כמה מצות שצריך להיות עשייתן בפרהסיא, ואי אפשר בענין אחר, כגון הכנסת כלה והלוית המת וסוכה ותקיעות שופר, ודומיהן.

אמנם עיקר הפירוש הוא, שתהיה מחשבתו גדולה ועמוקה הרבה מאד בעבודת השם יתברך - יותר מהנראה ממעשיו, ומורשיו מלאים אהבת השם ויראת ה'. וזה עיקר הצנע לכת - שהמחשבה נעלמה מכל עין זולתי הבורא יתברך. ומי שהולך בדרך זה להיות עיקר עבודתו במחשבתו יותר ויותר ממעשיו, מן השמים מוסיפין לו דביקות המחשבה בעבודתו יתברך, וגם מצות המעשיות שלו מתרבין בכל יום.

וזהו 'יצו ה' אתך את הברכה באסמיך', שעיקר הסמוי מן העין הוא המחשבה, פירוש שיתברכו מחשבותיך ויתוספו בעבודת ה'. 'ובכל משלח ידך' -

כי תצא למלחמה – קדש עצמך במותר לך

☆ 'כי תצא למלחמה' - במלחמת הרשות הכתוב מדבר ☆ באבנתא דליבא תליא מילתא
☆ בכל דרכיך דעהו ☆ הבל הבלים אמר קהלת

'כי תצא למלחמה'

- במלחמת הרשות הכתוב מדבר

איתא בספרי (פרשתן פיסקא ריא) 'כי תצא למלחמה', במלחמת הרשות הכתוב מדבר. ובפשוטו הכוונה למלחמה רגילה ולא למלחמת מצוה¹. אך עפ"י דרך החסידות ביארו ולמדו שהכוונה למלחמה בעיני 'רשות' – מה שהרשתה תורה, אך ראוי ליהודי להתקדש, כמאמר חז"ל (יבמות ב.) 'קדש עצמך במותר לך'.

וזו לשון הבאר מים חיים (פרשתן) 'וחז"ל אמרו: במלחמת הרשות הכתוב מדבר ולא מלחמת חובה. כי המלחמה הוא - לכוף את עצמו להכניע תאותו בדברי הרשות בדבר המותר לו, כמאמרם ז"ל (יבמות ב.) 'קדש עצמך במותר לך'. כי אם לא יכפה את עצמו להכניע תאותו בדבר

המותר, ממילא ח"ו קרוב הוא שלא יתגבר על יצרו בדבר האסור, כאמור בדברי חז"ל הנזכר (שבת קה:): 'המשבר כלים וכו' המפור מעותיו וכו' יהיה בעיניך כעובד עבודה זרה, שכן אומנתו וכו', היום אומר לי עשה כך וכו' עד שעובד עבודה זרה. וכאשר כתבנו, שהתאווה אף בדברי הרשות שורש אל אחר הוא, שאינו לה'. ועל כן עיקר המלחמה בדברי הרשות, שבזה יצרו מסיתו מאוד, לומר הרי מותר אתה בזה ומה לך לענות נפשך בחנם בלא דבר וכו'².

באבנתא דליבא תליא מילתא

ולהלן ממשיך הבאר מים חיים, וזו לשונו 'מכל מקום אין הכל יודעין כל כך מזה, ונדמה להם שהורשה למלאות תאותו בהיתר, כי הלא זה באבנתא דליבא תלוי

ז. וכפי שכתב רש"י (ד"ה כי תצא) 'במלחמת הרשות הכתוב מדבר, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר 'ושבית שביו', שהרי כבר נאמר (לעיל כ טז) 'לא תחיה כל נשמה'.

ח. והאמת היא, שכאשר זה קם זה נופל, שלפי ריבוי ההנאות הגשמיות כך מתמעט התענוג מרוחניותו, ואף מתרחק מהקב"ה, בבחינת 'נרגן מפריד אלוף' (עיין פרי הארץ פר' ויצא).

והארץ בזה האור החיים (ויקרא כה לז) בזו הלשון "ואמר את כספך" וגו'. כאן פירש מה הוא הנשך והתרבית אשר מחשיכים אורו. 'את כספך' - הם הדברים שהאדם כוסף בעולם הזה לדברים הנדמים. 'לא תתן לו בנשך' - כי כשאדם משלים תאות נפשו הבהמית ומטעים רוחו מכסופיו הוא נשון בזה ומטיל בו ארס החטא. ואמר 'ובמרבית לא תתן אכלך', פירוש, אפילו אכלך שהוא דבר שהורשית לאכול, 'לא תרבה בו' - כי כשאדם הולך אחר גרונו ויטה גבול התאוה שבו למותרות, בזה יחשיך אור הנפש, כי כשזה קם זה נופל. כשמתרבה תאבון המורגש מתמעט תאבון הרוחני, והוא מאמר הכתוב (משלי יג כה) 'צדיק אוכל לשובע נפשו', לא להנאות

שמים שלא לשום צד הנאה ותאוה בעולם, אבל הכל בשכל ובמוח להבין הנצרך לו לעבודת בוראו, ויקרבנו לשמו יתברך והשאר ידחה הרחק כמטחוי קשת. וזוה ממילא תבין שהוא מלחמה גדולה מלחמה עזה ועצומה למאוד^ט.

בכל דרכיך דעהו

על כל פנים למדנו, שהמלחמה אינה רק להתרחק מדבר הרשות, אלא אף במה שעושים מצרכי העולם הזה, על כל יהודי להילחם ולהתקדש, שתהיה כוונתו לשם שמים – לעבודת ה'. וכפי שהורה הרמב"ם (דעות פ"ג ה-ג) וכתב 'המנהיג עצמו על פי הרפואה, אם שָׁם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים בלבד, ושיהיו לו בנים עושין מלאכתו ועמלין לצורכו, אין זו דרך טובה. אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק – כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה'. שאי אפשר שיבין וְיִשְׁתַּכֵּל בחכמות והוא רעב וחולה או אחד מאיבריו כואב, וישים על לבו שיהיה לו בן, אולי יהיה חכם וגדול בישראל. נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו, עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן וכו', מפני שמחשבתו בכל – כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'. ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לְדַעַת – כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו

ואין שני בני אדם שוין בזה. יש שיסתפק במעט בטבעו ומה שימלא תאוותו ביותר מן המוכרח לו הרי הוא מותרות אצלו ומזוהר על זה ב'קדש עצמך'. ויש שמה שזה מזוהר עליה בקידוש, אצלו הוא מוכרח גמור. ואין תחומין במעיים להזהיר לכל אדם עד פה תבא, כי אם באבנתא דליבא תלוי להבין באמת בכל מעשיו שיהיו לשם שמים.

ועל כן ימצא היצר הרע בזה מאוד מאוד מקום לאדם לטעות בו. כי באמת הפרישות יותר מדאי – עבירה הוא, וחז"ל אמרו (בבא קמא צא.) בשביל שציער עצמו מן היין נקרא 'חוטא' וצריך לכפר על הנפש. והרמב"ם ז"ל כתב בזה (הל' דעות ריש פרק ג') וזה לשונו 'שמא תאמר כו' ואתרחק לצד האחרון שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה כו', גם זו הדרך רעה היא ואסור לילך בה כו'. כך אמרו חכמים (ירושלמי נדרים פ"ט ה"א) 'לא דייך מה שאסרה התורה, אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים כו', ואסרו חכמים שיהא אדם מסגף עצמו כו' אל תהי צדיק הרבה, עד כאן.

ועל כן, באמת אין בזה כי אם אמיתיות לבב אנוש, לעשות כל מעשיו לשם

ההרגש. ואמרו 'אני ה' וגו', פירוש, והגם שאני אומר לכם להוציא אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען, לא לאכול מטובה ולשבוע מפריה הוא התכלית, אלא 'להיות לכם לאלקים' הוא עיקר הארץ, ואמרו ז"ל בתורת כהנים, וז"ל 'כל היושב בארץ ישראל מקבל עליו עול מלכות שמים'.

ט. ועל דרך זה הביא הרה"ק המנחת אלעזר ממונקאטש זיע"א (דברי תורה מהדורה ה' אות ט"ו) בזו הלשון 'שמעתי בשם הרב הקדוש מהרצ"ה הכהן עובד ה' זיע"ע מרימנוב, שאמר: הנה יש לי באכלתי כוונה פשוטה [זו ג"כ], כי אם היה רצון השי"ת אשר בני אדם לא יאכלו, אז

יהיו הבל וריק, וכפי שאמר החכם מכל האדם (קהלת א ב-ג) 'הבל הבלים אמר קהלת, הבל הבלים - הכל הבל. מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש'.

ובבאר מים חיים (פר' בראשית ד"ה ובדרך רמז ירמוז) כתב, שמי שיש לו די צרכו,

ומסתפק בו רק הכדי צרכו לעבודת הבורא, בזה הוא מוכיח שהוא ממאס את תענוגי העולם הזה. וזו לשונו 'וכמו כן בכל תאוות עולם הזה, כי מי שלא ישיג מתענוגי עולם הזה וקניניו ואוכל לחם צר מחמת חסרון כיסו - להיות הכיס רַק ואין בו, בזה לא יודע כי הוא ממאס בתענוגי העולם, כי אפשר אילו היה לו, היה מרחיב פיהו וימלאהו.

אבל כשאדם ישיג מהצלחת עולם הזה ויודע כל מהותם וחפצם, ואף על פי כן כובש תאוות לבו וממאס הבלו עולם הזה בכח שכלו אשר בקרבו, להיותו מבין שהוא תכלית הבל הבלים, וזה מעשה בהמה כסוס כפרד למלאות כריסו ובטנו בחפצי עולם הזה. ולא יִפְרַ מוֹתֵר האדם מן הבהמה - כי אם כאשר ישבר תאות לבו,

- כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צוו חכמים ואמרו (אבות פ"ב מ"ב) 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים'. והוא שאמר שלמה בחכמתו (משלי ג ו) 'בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך'.

וכן פסק הטור למעשה (או"ח ברכת הפירות סי' רלא) 'וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתעלה, כדכתיב (משלי ג ו) 'בכל דרכיך דעהו'. ואמרו חכמים ז"ל (אבות פ"ב מ"ב) 'ויהיו כל מעשיך לשם שמים'. וכן סדר ה"ר יונה הענין בפרקי אבות (פ"ב מ"ב) 'ויהיו כל מעשיך לשם שמים, 'אפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתייה וההליכה והישיבה והקימה וכו' והשיחה, וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו'^א.

הבל הבלים אמר קהלת

ואילולא יעבוד האדם את בוראו בעניני עולם הזה וחמדותיו, הרי שחיי

היה בוראו באפשרות טבעו שיוכל לחיות כל ימיו בלי אכילה ושתייה, וכיון שזה אין אפשרות בטבע, אם כן בעל כרחך אנו רואין שרצון השי"ת שיאכל האדם, כי על כן בראו בטבע זה אשר יהיה מוכרח לאכול, אם כן זהו רצון השי"ת שיאכל האדם כרצון השי"ת'.

י. והעיקר היא ההשתדלות שלאחריה בא הסייעתא דשמיא, כמובא במסילת ישרים (פרק כו) 'ענין הקדושה כפול הוא, דהיינו, תחלתו עבודה וסופו גמול, תחלתו השתדלות וסופו מתנה. והיינו, שתחילתו הוא מה שהאדם מקדש עצמו, וסופו מה שמקדשים אותו, והוא מה שאמרו ז"ל (יומא לט.) 'אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה'.

יא. ובשו"ע (שם סעיף א) העתיק המחבר את דברי הטור, וסיים בהאי לישנא 'כללו של דבר, חייב אדם לשום עניניו ולבו על דרכיו, ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו. וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתברך - יעשהו, ואם לאו - לא יעשהו. ומי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד'.

ה', וממליך וממשיל את ה' על כל אבריו וגידינו לשבר תאותם אשר בקרבם ולא יעשו כי אם כחפץ ה' בדרכי התורה².

ולא יאכל וישתה כל מה שהלב חומד. כי אם בדרכה של תורה, פת במלח ומים במשורה, ב[ז]ה יוודע כי עשייתו הוא לשם

חיוב התפילה להינצל מן היצר הרע ותחבולותיו

☆ בקש רחמים שלא ישלוט בך יצר הרע ☆ ונצק אל ה' אלוקי אבותינו - וישמע ה' את קולנו ☆ התפילה להינצל מהיצר הרע היא חובה ולא רק עצה טובה ☆ להיות רגיל בתפילה להינצל מהיצר הרע - בכל יום מימות החיים ☆ ויפגע במקום - התפילה להינצל מהיצר הרע בעזרת מקומו של עולם ☆ השי"ת ברא את היצר הרע ואעפ"כ שומע לקול הצועקים אליו להצילם מידו ☆ התפילה זו מתקבלת למעלה - אף ממי שאין בידו מעשים טובים ☆ בחודש אלול צריך להרבות בתפילה להינצל מיצר הרע

(חידושי אגדות שם ד"ה ובעי) הביא את דברי רש"י, וכתב 'גם שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג: מגילה כה.), מ"מ יבקש אדם רחמים על כך, ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, ומן השמים מסייעין אותו'³.

הרי שיש עצה מועילה כנגד היצר הרע (מלבד לימוד התורה שהיא תבלין כנגדו), להתפלל ולשפוך שיח פני בוחן לבות, שיציל אותנו מידי היצר הרע, שלא יצליח להתגבר עלינו. וגדולה כח התפילה להועיל

בקש רחמים שלא ישלוט בך יצר הרע מסופר בגמ' (שבת קנז:) על החוזה בכוכבים שאמר לאמו של ר' נחמן בר יצחק, שבנה עתיד להיות גנב. מששמעה זאת, לא הניחה לר' נחמן לגלות את ראשו, וציוותה עליו שיכסה את ראשו כדי שתהיה לו יראת שמים ואף יבקש רחמים - 'כסי רישיך, כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא, ובעי רחמי'.

ופירש"י (שם) 'בקש רחמים שלא ישלוט בך יצר הרע'. ובמהרש"א

יב. הגאון הצדיק ראש הישיבה רבי יצחק דוב קאפעלמאן זצ"ל, אשר בצלו זכיתי להסתופף ג' שנים ומחצה, עיקר השפעתו עלינו היתה במה שהיה מבטל וממאיס את כל העניינים שהעולם רודף אחריהם - קנאה תאוה כבוד, שהם 'הבל הבלים' - א נארישע וועלט. הוא הסתכל על כל העולם כמו אדם שעומד על הר גבוה וכל מה שעומד מתחתיו הוא קטן וחסר ערך.

יג. ראה עוד מה שכתב המהרש"א (מכות י: חידושי אגדות ד"ה בדרך שאדם) על מאמר חז"ל זה, וזו לשונו 'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו כו'. עיין בזה במפרשים, ואענה גם אני חלקי. דלא קאמר שמוליך אותו הקב"ה, אלא 'מוליכין אותו'. והוא ע"פ מה שכתבנו בכמה מקומות,

התפילה להינצל מהיצר הרע היא חובה ולא רק עצה טובה

למעשה אין זו רק עצה טובה, אלא הוא חיוב גמור להתפלל על כך, כפי שמצינו בספר חרדים (פרק ה ממצות תשובה ד"ה כל אדם) שכתב 'כל אדם חייב להתפלל שיצילהו ה' מיצר הרע, כמו שמצינו בגמ' באמוראים הקדושים שהיו מתפללין 'רחמנא ליצלן מיצר הרע'^{טו}.

ובספר חסידים (סימן תקנ) מובא, שצריך להתפלל אף על בניו ועל כל הברואים – שלא יחטאו לה', וזו לשונו 'הא אדם רגיל לומר: יהי רצון מלפניך, שלא נחטא לך ולבריותיך, ושלא יחטאו לך בריותיך, ושלא יחטאו בני, ומחה כעב וכענן חטאתינו למען שמך הגדול'^{טז}.

אפילו אצל מי שלפי מזלו ראוי לעבור עבירות ולהיות גנב חלילה.

ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו - וישמע ה' את קולנו

ובאלשיך (דברים כו יא ד"ה ואם תאמר) כתב על הפסוק האמור בהבאת הביכורים (דברים כו ז) 'ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו וישמע ה' את קולנו', וזו לשונו 'כי הלא זה עיקר גדול לחוטא ואינו יכול לכבוש את יצרו, יצעק אל ה' יצילהו מיצר הרע, וכעובדא דר' חייא בר אשי (קידושין פא:) שהיה אומר: ה' יצילני מיצר הרע, וכאשר לימד השטן עצמו לפלימו (שם)'.^{טז} וזהו 'ונצעק אל ה' כו' וישמע' כו".

שכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם, הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו - אם לטוב אם לרע, ועל כן אמר: 'בדרך שאדם רוצה לילך' - שהרשות בידי האדם ממנו ית' ברוך הוא, שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אבל כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו ואתן המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו וכו'. ואמר, דכתיב (ישעיהו מח יז) 'אנכי ה' אלקיך מלמדך להועיל וגו', כי כל מצותיו ית' ברוך הוא, אינו מלמדך רק להועיל ולטוב לך, אבל 'מדריךך' - הוא מלאך שאתה מדריך, בדרך זו תלך כפי דעתך ורצונך'.

יד. זו לשון הגמ' (שם) 'אמר ליה, לימא מר: רחמנא נגער ביה בשטן. רבי חייא בר אשי הוה רגיל כל עידן דהוה נפל לאפיה, הוה אמר: הרחמן יצלנו מיצר הרע'.

טו. ובהמשך דבריו כתב 'ובפרקי רבי עקיבא כתיבת יד, נמצא כתוב, שהיה מתפלל כל יום: 'יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי [אבותי], שלא אכעוס היום ולא אכעיסך'. אף על פי שבכלל 'שלא אכעיסך' כל העונות ובכללו הכועס, מ"מ להיותו מצוי והוא סבת כל העונות, ולכך אמרו (נדרים כב.) 'כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו', לכך היה מתפלל עליו בפרטות. ורז"ל בסוף תפלותינו סדרו לנו 'אלהי נצור לשוני מרע' וגו', לפי שעון לשון הרע הוא עון פלילי. ואמרו (בבא בתרא קסד:) שאין אדם ניצל מעון אבק לשון הרע בכל יום - אם לא יהיה על משמרתו כארי, לפיכך סדרו לנו לשון זה שמשמעתו על עון לשון הרע ואנו מתפללים עליו בפרטות, אבל קושטא דמלתא דתפלה זו היא שיצלנו ה' מיצר הרע'.

טז. בתנא דבי אליהו רבה (פרשה יח) מסופר על אדם שהתפלל על זרעו כל ימיו שלא יבואו לידי עבירה ודבר מכוער, וזכה שנעשו בניו כהנים גדולים ופרחי כהונה. וזו לשונו

רמז בפסוקים, שזמן התחלת התפילה להינצל מידי היצר הרע, הינה כבר מעת יציאת האדם מרחם אמו לעולם הזה - עד לכתו מן העולם הזה לעולם העליון. וזו לשונו 'ובדרך רמז כל הפרשה תרמוז ענין האדם, וכמו שהתחילו לומר בה רז"ל (זוהר - תוספתא, פ"ר ויצא דף קמז). 'ויצא יעקב' - היא הנפש בצאתה מעולם העליון. ונקרא 'יעקב', על שם יצר הרע הכרוך בעקביו. ואומרו 'מבאר שבע' - מקום שממנו יצאו הנשמות יקרא באר מים חיים, ו'שבע' - ירמוז אל שבועת ה' אשר תשבע הנפש בצאתה שלא תעבור על דבר תורה (גדה ל:). ואומר 'וילך חרנה', על דרך אומרם ז"ל (סנהדרין צא:). כי יצר הרע יכנס באדם בצאתו מרחם אמו, דכתיב (בראשית ד ז) 'לפתח' וגו'. ואומרו 'ויפגע במקום', כי צריך האדם להתפלל לה' שהוא מקומו של עולם שלא יעזבנו בידו. ואומרו 'וילן שם כי בא השמש', שצריך להתנהג כן עד לכתו מעולם הזה כשיעריב שמשו, והוא אומרם ז"ל (אבות פ"ב מ"ד) 'אל תאמן בעצמך עד יום מותך'.

להיות רגיל בתפילה להינצל מהיצר הרע - בכל יום מימות החיים

ובספר הישר לר"ת (שער שלשה עשר) כתב על כך שאין להפסיק ולהרפות מלהתפלל להינצל מתוקף היצר הרע - עד יום המוות, וזו לשונו 'וכן צריך לבקש רחמים בתפלתו מאלוקיו להצילו מן היצר הרע ולמלטהו מלחטוא לפניו, ואל יתעהו מדרכיו, ואל תהיה יגיעתו לריק ותקותו למפח נפש. ויזכור, כי יש אנשים יגעו בעבודה ימים רבים, ובסוף ימיהם עמד שטן לימינם וגבר יצרם עליהם והשחיתו כל מעשיהם, ויש מהם שיצאו לעבודה זרה, ומהם שחזרו לקדמותם ומתו ברשעתם, והיה יגיעם לריק והלכו לאבדון. ועל כן צריך לכל אדם לפחד על נפשו, ולהתפלל בכל יום לאלוקיו להצילו מתוקף יצר הרע'.

ויפגע במקום - התפילה להינצל מהיצר הרע בעזרת מקומו של עולם

ובאור החיים (בראשית כח יד ד"ה ובדרך רמז)

'מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר, והיו לו עשרה בנים מאשה אחת, ששה זכרים וארבע נקיבות. ובכל יום ויום היה מתפלל ומשתטח ומתחנן ומבקש רחמים ומלחך בלשונו עפר, כדי שלא יצא אחד מהן לידי עבירה ולידי דבר מכוער. מה היה עושה, בכל יום ויום היה מכניסן לבית פנימי, וישב ומשמרן בבית החיצון, ומתפלל ומשתטח ומבקש רחמים ומלחך בלשונו עפר, כדי שלא יהא אחד מהן בא לידי עבירה ולידי דבר מכוער. אמרו: לא יצאת אותה שנה [ולא שינתה] ולא שילשה, עד שבא עזרא והעלה את ישראל מבבל, והעלה אתו כהן עמהם, לא נכנס אתו כהן לבית עולמו, עד שראה כהנים גדולים ופירחי כהונה מבניו ומבני בניו עד חמשים שנה, ואחר כך נכנס אותו כהן לבית עולמו, ועליו הכתוב אומר (תהלים ג) 'בטח בה' ועשה טוב' וגו'.

יז. הרה"ק ר' אברהם יעקב מסאדיגורא זצ"ל אמר, שכל יהודי צריך לזכור ג' דברים. 'אז אין הימל שלאפט מען נישט'. 'אז דער זייגער שטעלט זיך נישט אפ'. 'אז דער בעל דבר ווערט נישט אלט, ווי לאנג א איד לעבט אויף דער וועלט, האט ער עבודה'.

מובטחים שהיא מתקבלת אף ממני שאינו ראוי לפי ערך מעשיו, כדאיתא בספר חסידים (סי' קלא) 'אם שואל אדם דבר שהוא שבח לבוראו, כגון על לימוד תורה או דבר אחר מחפצי שמים, ושופך את נפשו עליו, הקב"ה שומע תפלתו אף על פי שאין בידו מעשים טובים'.

בחודש אלול צריך להרבות בתפילה להינצל מיצר הרע

ובמיוחד הזמן גרמא להתפלל ולשפוך שיח לפני בוחן לבות – בחודש אלול, כמובא ביערות דבש (דרושים לחודש אלול, ח"ב דרוש א) בזו הלשון 'וכבר אמרנו, כי ההוגים בתורה לשמה, נצולים מעבירות הרבה, אבל עם כל זה צריך תפלה ובקשה לה' שישמור אותנו מכל חטא"¹. ועל זה ירבה אדם להתפלל בימים אלו, לה' ישפוך שיחו בדמע ולב נשבר, שישמרהו ה' מיצר הרע ומטבע החומרי, כי צריך שמירה מה', כי הוא עומד לימין המוחכים לו, וכמאמר דוד במזמור שהתחלנו (תהלים קכא א) 'מאין יבא עזרי', כי קשה לעמוד נגד הטבע ויצר הרע ומול מלחמת אחר ופנים – לולי ה' עזרתה לנו, ולכך אמר 'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ', והיינו כנ"ל, כי הוטבעו שמים וארץ בטבע, ועשה שמים גלגלים ומזלות, וכפי קוי נצוצם ומשטרם כמעט אדם נטוי לעשות, וא"כ ממנו עזר כי הוא ירבה לסלוח, ויפן לקול המתפללים להושיע'.

השי"ת ברא את היצר הרע ואעפ"כ שומע לקול הצועקים אליו להצילם מידו

עוד מצינו באור החיים (דברים כו ה ד"ה וענית), שכתב על כח תפילה זו, שהגם שבורא כל עולמים ברא את היצר הרע בכדי לבחון את האדם בעבודת בוראו והוא אשר העמידו בנסיון, אך מאידך, הוא מי שקבע ויסד שאם הוא יעמוד ויתפלל להינצל מידו, תפילתו תועיל לו שמן השמים יסייעו בעדו לנצח את יצרו. וזו לשונו 'ואומרנו 'ונצעק אל ה', כאן רמז שצריך האדם להתפלל לה' בכל יום שיצילהו מיצר הרע. והוא אומרנו 'ונצעק אל ה' וגו'. ואומרנו 'וישמע ה' את קולנו' וגו', פירושו, הגם שה' הוא שברא יצר הרע לבחון האדם בעבודת בוראו, אף על פי כן כשצועקים אליו שומע קולם, מטעם שראה את הרשום, שהוא 'ענינו ועמלנו ולחצנו'. ה'עוני' הוא אפיסת כח הלוחם, שאין כח בנו המספיק להלחם בו לגרשו ממנו. ה'עמל' הוא שאנו צריכין לעמול במלחמתו. ה'לחץ' הוא הדחק, שדוחק היצר את האדם לחטוא בעל כרחו, ולג' סיבות שמע ה' את קולנו'.

תפילה זו מתקבלת למעלה
- אף ממי שאין בידו מעשים טובים
וכשמתפללים תפילה כזו - שהיא תפילה על חפצי שמים, אנו

יח. ראה מה שדייק וכתב הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א (פרי צדיק פר' תזריע אות יא), וזו לשונו 'והוא כמו שנאמר (דברים ל יד) 'בפיך ובלבבך לעשותנו', ואמרנו דלא כתיב 'ובמעשיך',

'ובכתה וכו' ירח ימים' – מזל חודש אלול

☆ 'חודש אלול' - זמן מוכשר לניקיון הנפש מטומאתה ☆ הוידו אוחזת בעקב עשו - חדשי תמוז אב אלול ☆ הביאור 'מזל בתולה' השייך לחודש אלול ע"ד העבודה ☆ ההמלחמת האדם עם יצרו גדולה וקשה מעבודת המלאכים ☆ ההאחוז בכסא כבודי והחזיר להם תשובה ☆ המחותרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך ☆ הבן סורר ומורה בא ללמדנו על מעלת וחשיבות הראשית להשפיע על האחרית ☆ ישראל מונין ללבנה

וזו לשונו 'והוא אומר ו'ישיבה בביתך' - ותתוודה בככי על אשר מעלה באביה ואמה, ועל פרידתה מהם. 'אביה' - זה הקב"ה. 'אמה' - היא כנסת ישראל (ברכות לה:). 'ירח ימים' - זה שיעור המספיק לשב. או ירמוז לחודש המיוחד לתשובה שהוא **חודש אלול**^ט.

ויש ללמוד מדבריו הק', שכשמתחדש ועלנו חודש אלול, באה עמו בשורת הגאולה' והיציאה לחירות מכבלי היצר הרע

'חודש אלול' - זמן מוכשר לניקיון הנפש מטומאתה

והסירה את שמלת שביה מעליה וישיבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה' (כא יג). מצינו באור החיים שרמז בפסוקים אלו על ניקיון הנפש ואופני תיקונה מחלאי טומאות היצר הרע במשך 'ירח ימים', ובפרט אם אותם 'ירח ימים' חלים בחודש המיוחד והמסוגל - חודש אלול.

דגמר המעשה הוא מה' יתברך, וה' יתברך רוצה מהאדם שיתעורר באתערותא דלתתא. והעיקר 'בלבבך' - דרחמנא ליבא בעי (סנהדרין קו: זוהר ח"ג ק"ס). 'רעותא דליבא'. רק האדם צריך לסייע 'בפיך' - שהוא 'קול תורה' ו'קול תפילה', 'תורה' שהוא תבלין, כמו שאמרו (קידושין ל) בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, רק יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום (כמו שאמרו שם). ועל זה צריך קול תפילה, להתפלל שה' לא יעזבנו בידו, ואחר כך 'לעשותו', שגמר המעשה מה' יתברך שלא יעזבנו בידו' (וכן כתב בר"ח שבט).

יט. ראה עוד מה שכתב הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א (פרי צדיק, לראש חודש אלול) 'וכעת בעקבתא דמשיחא, בודאי הזמן רצוי להתעורר בתשובה באלול - להיות ההכנה לימי ראש השנה, להיות ה' אור' - בראש השנה, 'וישעי' - ביום הכפורים. ממי אירא וגו', ממי אפחד. שיעיקר הפחד מהיצר הרע, כמו שאמרנו על 'ונתתי שלום בארץ' (ויקרא כו ו). ואמרו על זה (תורת כהנים בחוקותי א') 'אם אין שלום אין כלום' וכו', שיעיקר השלום הוא ממלחמת היצר הרע, כמו שנאמר (תהלים לח ד) 'אין שלום בעצמי מפני חטאתי', ועל זה נאמר 'ונתתי שלום בארץ, ושכבתם ואין מחריד' וכו'.

העולם הזה ואני אטול העולם הבא. מנין שכך הוא, שנאמר (בראשית כה לא) 'מכרה כיום את בכורתך לי' - כשם שהיינו אומרים בבטן וכו', באותה שעה נטל עשו בחלקו - העולם הזה, יעקב - העולם הבא'.

אכן, מלבד העולמות שחילקו ביניהם, השליטה בתקופות השנה אף היא התחלקה ביניהם. דהנה השנה מתחלקת לארבע תקופות, כמובא במדרש תהלים (מזמור יט) 'וארבע תקופות בשנה: תקופת ניסן' שלשה חדשים: ניסן אייר סיון. 'תקופת תמוז' שלשה חדשים: תמוז אב אלול. 'תקופת תשרי' שלשה חדשים: תשרי מרחשוון כסליו. 'תקופת טבת' שלשה חדשים: טבת שבט אדר'. ומצינו בזה"ק (פר' יתרו עח:) שחלקו של יעקב הם חדשי ניסן אייר סיון, ואילו חדשי תמוז אב אלול הם חלקו של עשו.

ומחלאת טומאתו, מפני שחודש אלול הוא 'ירח ימים' להיחלץ מעמק הבכא ולגאול את הנפש מכוחות הרע וחלאת הטומאה, וכלשון האור החיים (שם) 'וקרא לזו 'פת תואר', כי הנפש יפה עד מאד, אלא שמתנוולת במעשיה הרעים. וכשינוצח היצר, אז ישכיל האדם בנפשו מה יפה ומה נעימה היא'².

יידו אוחזת בעקב עשו - חדשי תמוז אב אלול

והנה איתא באליהו זוטא (פרשה יט) בהאי לישנא 'אמר, כשהיו יעקב ועשו במעי אִמָּן, אמר יעקב לעשו: עשו אחי, שנים אנחנו לאבינו, ושני עולמות יש לפנינו - העולם הזה והעולם הבא. העולם הזה יש בו אכילה ושתייה, משא ומתן, לשאת אשה ולהוליד בנים ובנות, אבל העולם הבא אינו כן בכל מדות הללו. רצונך, טול אתה

עוד מצינו שכתב (פרי צדיק שם) בזו הלשון 'לתקן על ידי התשובה באתערותא דלתתא - אני לדודי', וכמו שאמרנו (שיר השירים רבה ה ג) פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני אפתח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו וזהו דודי לי. ואיתא מהבעש"ט הקדוש זצ"ל, שהפתח יכול להיות דק כחודה של מחט, רק שיהיה מפולש מעבר לעבר - עד עומק הלב וכו'.

והיינו דחודש אלול הוא הכנה לחודש תשרי, שבתשרי עתידין להגאל לרבי אליעזר - על ידי תשובה, ואף רבי יהושע גם כן מודה שעל ידי תשובה נגאלין בתשרי, והיינו שיתקנו המעשה, ואז ביום הכפורים יום מחילת העוונות, והוא תרעא עילאה דתשובה וכו'.

ולכן חודש אלול מסוגל לתשובה, ותוקעין בשופר כל החודש - להזהיר ישראל על התשובה, להיות מקודם אתערותא דלתתא 'אני לדודי' - 'פתחו לי פתח' וכו', ואחר כך 'ודודי לי' - 'ואני אפתח לכם פתחים' וכו'.

כ. בספר קהלת משה (מהר"ק ר' משה אליקים בריעה מקאזניץ זיע"א, פר' ראה ד"ה הקדמונים) כתב 'והנה ימי אלול הם ימי הרצון וימי הרחמים, אשר אז נפתח דרך לפני השבים. לזה רמזו בראשי תיבות: אני לדודי ודודי לי, ורוצה לומר, הגם כי עד עתה הייתי מרוחק מדודי, ומעתה אחר הוודעי, נחמתי ומתחרט אני על העבר, ומעתה אהיה 'אני לדודי' - לו לבדו, מיד ידו פשוטה לקבל שבים, ותיכף 'ודודי לי' - הוא מקבלני'.

האלוקים את בנות האדם כי טובות הנה, ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו.

וְזוֹ לְשׁוֹן הָרֵא"שׁ "כי טובות הנה", פירוש, 'יפות', כמו שבע פרות הטובות. ובמדרש, 'טובת' כתיב, נערה בתולה צדקת היתה. וכשירדו בני האלוקים, אמרו לה: תשמעי לנו. ואמרה להם: לא אשמע לכם אם לא תעשו הדבר הזה - שתתנו לי כנפים שלכם, כמו דאמר (ישעיהו ו ב) 'שש כנפים לאחד'. נתנו לה כנפיהם, מיד פרוחה לשמים ונמלטה מן העבירה ואחזה פני כסא. והקב"ה פרש עליה עננו וקבלה, וקבעה במזלות, והיינו 'מזל בתולה'. והמלאכים נשארו בארץ ולא יכלו לעלות - עד שמצאו סולם שיעקב אבינו חלם ועלו, הדא הוא דכתיב (בראשית כח יב) 'והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו'²¹.

והנה דברי הבני יששכר הנזכרים, שמתחילה חודש אלול היה בחלקו של עשו, 'ועשה יעקב כמה מלחמות בתחבולות החכמה ולקח אלול מידו והכיני לישראל לתשובה', דומים למה שהיה עם 'אותה נערה בתולה' - שמתוך עמק הבכא התעלתה עד כסא הכבוד ונקבעה למזל בתולה, שכמו כן חודש אלול שהוא 'מזל

וכתב על כך הבני יששכר (מאמרי חודש תמוז אב, מאמר א - מהות החדשים) 'והנה זה היה לשמחה לעשו שנפל גם אלול לחלקו ולא יהיה יכולת לישראל לעשות תשובה קודם ראש השנה יום הדין. ועשה יעקב כמה מלחמות בתחבולות החכמה ולקח אלול מידו והכיני לישראל לתשובה (עיי' כל זה במגלה עמוקות פר' ואתחנן אופן קז) כ'²².

נמצאנו למדים על מהות החודש, שאפשר לגאול ולהעלות מידי הסטרא אחרא את כוחות הטוב ששבה מאתנו, כמובא בהמשך דברי האור החיים (כא יא ד"ה וראית) 'ואומר 'ושבית שביו', דקדק לומר 'שביו' ולא 'אותו' וכו'. אלא 'שביו', פירוש, מה ששבה הוא מבחינת הטוב ממך ומכיוצא בך - בפיתויו ובנצחוננו, שכמה נשמות מעם בני ישראל שביות בידו'²³.

ביאור 'מזל בתולה' השייך לחודש אלול ע"ד העבודה

והנה המזל של חודש אלול נקרא 'מזל בתולה'. ונראה לבאר זאת ע"ד העבודה, בהקדם מדרש פליאה שהביא הרא"ש בפירושו על התורה (בראשית ו ב ד"ה כי טובות)²⁴, על מה שנאמר 'ויראו בני

כא. וראה את דברי הברך משה (פרשתן עמ' קסה) על לקיחת חודש אלול מידו של עשו, שהיא נעשית על ידי אמירת תהלים ותקיעת שופר.

כב. על דרך זה מצינו שכתב החיד"א (פני דוד, פרשתן אות א) "ושבית שביו", הם אבריך שנשבו והורגלו בדרכיו של היצר הרע והיו לך לאויבים, עתה 'ושבית שביו' והיו נכונים לעבודת ה'".

כג. כן הובא בפירוש בעלי התוס' (הדר זקנים בראשית כח יג).

כד. ויש לפרש לפ"ז מה שאנו אומרים בליל יום הכיפורים (פיז'ט 'אמנם כן יצר סוכן בני') 'הס קטיגור וקח סיגור מקומו'. שאומרים למקטרג היאך אתה מקטרג, הרי אתה לא נמצא במקומו של האדם, אלא במקום שאין שם בחירה ויצר הרע...

עולם, מה לילוד אשה בינינו. אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם (בתמיהה). 'מה אנוש כי תזכרנו, ובן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, אשר תנה הודך על השמים' (תהלים ח). אמר לו הקב"ה למשה: החזיר להן תשובה. אמר לפניו: רבונו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם וכו'. שוב מה כתיב בה 'לא תרצח' 'לא תנאף' 'לא תגנב', קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב"ה, שנאמר (תהלים ח ז) 'ה' אדונינו מה אדיר שמך' וגו', ואילו 'תנה הודך על השמים' לא כתיב'.

ולפי האמור יש לומר, שבתשובת משה רבינו כנגד המלאכים 'יצר הרע יש ביניכם', רצה לומר, ששוכני בתי חומר

בתולה', מתחילה היה בחלקו של עשו, ועל ידי כמה מלחמות ותחבולות נטלו יעקב והכינו לישראל לתשובה שמגעת עד לכסא הכבוד, כמובא ביומא (פו). 'גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר (הושע יד ב) 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך'', והבן כ"ה.

מלחמת האדם עם יצרו גדולה וקשה מעבודת המלאכים

על כל פנים, יש ללמוד מדברי הרא"ש בשם המדרש, על גודל מעלתו ועוצם כוחו של יהודי, שמבחינה מסוימת גדול כוחו ומעלתו יותר מן המלאכים, שהרי הוא יכול להצליח לנצח את היצר במקום שלא הצליחו המלאכים.

ומעתה לפי זה נראה לפרש את דברי הגמ' (שבת פח:), 'אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של

כה. ולעולם אין מקום וסיבה ליהודי להתייאש מן התשובה, שהרי אפילו 'אחר' שיצאה עליו בת קול שאינו יכול לשוב בתשובה (חגיגה טו), אילו היה שב בתשובה היתה תשובתו מתקבלת, כמובא במהרש"א (חידושי אגדות חגיגה שם ד"ה יצתה) בזו הלשון 'ולשון הירושלמי, פעם אחת הייתי עובר לפני בית קודש הקדשים רוכב על סוס ביום הכיפורים שחל להיות בשבת, ושמעתי בת קול יוצאת מבית קודש הקדשים, ואומרת: שובו בנים חוץ מאחר, שידע כחי ומרד בי, עד כאן. ומיהו, הוא לא היה לו להשגיח בכך, וכמו שאמר לו ר' מאיר בחליו 'תשב אנוש עד דכא' (תהלים צ ג), ואמרינן, אין לך דבר שעומד בפני התשובה'.

על דרך זה מצינו אף בחיד"א (פני דוד פרשתן אות ג), שכתב בזו הלשון 'וכתב מהרימ"ט בתשובות בח"ב או"ח סי' ח', דטעה אַחַר, דעם כל זה היה לו לשוב, וכמ"ש 'כל מה שיאמר לך בעל הבית – עֲשֵׂה, חוץ מצא'. וכן כתב הרב הקדוש בספר ראשית חכמה. ושמעתי בשם גדול הדור מהר"ח יצחקי זלה"ה, שהיה אומר, דגם הבת קול לא מעיט שלא ישוב אַחַר, רק כונת הבת קול, שכביכול הוא מבקש לפושעים שיישובו ואומר: 'שובו בנים שובבים'. חוץ מאַחַר שאינו מבקש ממנו שיישוב. אך אם שב מעצמו ודאי הוא מקובל, עכ"ד. וכן כתב הרב של"ה דף צ"ח בהגהה. וזה רמז 'כי תצא למלחמה' – תצא מעצמך, שבאת במדרגה שאין הקב"ה קורא לך כשאר פושעים, ומאליך תצא. עם כל זה 'ונתנו ה' אלקיך' כי אין דבר עומד בפני התשובה'.

היותר עליון, וגם הַחֲזֹר להם, כלום למצרים ירדתם?! כלומר, אני משיג מכסא הכבוד עד עולם התחתון משא"כ אתם.

ומשה רבינו ע"ה מרוב ענוותנותו לא השיב שהוא גדול מהם - באחזו בכסא הכבוד, אלא אמר: כלום למצרים ירדתם - כתשובת אדם ילוד אשה. ולהיותו ענותן ונהג בהם כבוד, הוסיפו עליו אהבה, כמאמר חז"ל (ברכות ז.ו.) 'אהוב למעלה ונחמד למטה'.

מחירת התורה לפניך

ואיך לא מהרת המלט על נפשך

אכן, דרכו של היצר להתדפק על דלתות לבו של החוטא, לומר לו דברי יאוש: אם לפני שחטאת לא הצלחת לעמוד במלחמתך, א"כ על אחת כמה וכמה אחרי שכבר חטאת והתלכלכת, היאך תעמוד ותתגבר כארי להילחם. ומתוך כך מתהלך החוטא מיואש ועצב, בבחינת מה שנאמר (איכה ג יח) 'ואומר אבד נצחי ותוחלתי מה' חלילה, ודא קשיא מכולא.

ואף שבודאי כל מחשבת יאוש העולה בלבו של יהודי, מקורה טמא מהיצר הרע שמבקש להשאיר את האדם בעמק הבכא. אמנם כשבא חודש אלול, מחשבות הללו אינם נכונות כלל ועיקר, משום שאלול הוא הזמן שהקב"ה בא לקראת יהודי להוציאו מאפילה לאורה ואין מקום לייאוש כלל, וכלשון המובא בספר סדר היום (סדר חודש אלול) 'ועל זה החדש נאמר אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות: אלול, שהקב"ה מבקש אהבתנו וימינו פשוטה לקבל שבים'¹⁰.

עדיפי מינייהו לקבל את התורה, שהרי מה שהמלאכים נקיים מכל שמץ של חטא ועוון, הוא מפני שאין בהם יצר הרע, אמנם אצל שוכני בתי חומר ישנו יצר הרע, וכשהם עומדים בפני נסיון גדול כוחם להילחם יותר מן המלאכים שירדו ונכשלו, כאמור.

אחוז בכסא כבודי

והחזיר להם תשובה

גדולות ונצורות מצינו בחתם סופר (שבת פח: ד"ה אמר ר' יהושע) על חשיבותם ומעלתם של ישראל לקבל את התורה, שכתב 'אמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מה ילוד אשה בינינו וכו'. אמר לו: אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה וכו'. ידוע כי התורה היתה כתובה לפניו יתברך שמו באותיות בלתי מצורפים. וכתב בס' אלים להר"י קאנדיא, שבכל עולם ועולם מצורפים האותיות בענין אחר המובן לאנשי אותו עולם. לחיות הקודש כראוי להם, ולאופנים ושרפים ומלאכי השרת ולנפשות הכוכבים ומזלות, ולעולם התחתון הזה נצטרף מעשי מצרים ומרגלים וכדומה.

והנה הם אין להם מורגש ומובן בגשמיות, אבל האדם שלו אחיזה בכל העולמות והרבה מהם זכו לדרוש במעשי מרכבה, נמצא התורה ראוי לאדם, שהוא משיג הכל העולמות - עליונות והתחתון, מה שאין כן מלאכי השרת. והיינו 'אחוז בכסא כבודי והחזיר להם תשובה', רוצה לומר שיראו ויבינו שאתה אחוז בכסא הכבוד בעולם

כנ. וראה את המובא בדברי יחזקאל (ראש חודש אלול) "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים"

השם משמואל (פרשתן שנת תרע"א ד"ה סמיכות) בזו הלשון 'סמיכות הפרשיות של יפת תואר ובן סורר ומורה, כתב רש"י, שאם נשא יפת תואר סופו להוליד ממנה בן סורר ומורה. ויש להבין מה שייכות יש לפרשת נחלת הבכור באמצע, [ודוחק לומר כי אגב סמיכת אהובה ושנואה שבאה להורות שסופו לשנאה, נכתבו כל עיקר דיני בכור].

ונראה דבאה להורות מעלת ה'ראשית', אשר מזה יובן ענין בן סורר ומורה, שכל זמנו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים הראשונים שבא לכלל עונשין, והוא הראשית של ימי חייו, והכל נמשך אחר הראשית וכו'. זה הענין בבן סורר ומורה, באשר הראשית שלו מקולקלת, הכל נמשך אחר הראשית ונהרג על שם סופו, כי חשבינן רשעתו שבסופו כאילו היתה בפועל בתחילתו. דומה לזה טריפות בבהמה, מחמת סופו לנקוב, כי מאחר שכבר התחיל בו מעשה הטורף, הוה ליה כאילו הכל בפועל, מאחר שבודאי יתפשט ויתרבה מעשה הטורף עד שסופו לנקוב. כן זה בן סורר ומורה, מאחר שהתחיל בו הקלקול, ובודאי יבוא לכך שיתחייב מיתת ב"ד באשר הקלקול הוא בראשית ימיו כנ"ל, שוב הוה ליה כאילו כבר בא עליו החיוב וכו'.

וזה לימוד גדול לכל אדם להשגיח היטב על הראשית שלו, ראשית בואו לכלל מצוות - בהיותו בן י"ג. וכן בהיותו אדם שלם על ידי הנשואין, אז מתחילה תקופה

ומי שאינו מנצל מתנה יקרה זו, הריהו בכלל המשל שהביא רבינו יונה (שערי תשובה, שער א אות ב) על מצוות התשובה, וזו לשונו 'ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאד ענשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה. והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו ברעתו, ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה. ואמרו רבותינו ז"ל על הענין הזה (קהלת רבה ז לב), **משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויעבורו ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה, והאיש הוא עודנו עצור. ויך אותו במטהו, אמר לו: קשה יום! הלא המחותרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך!'**

ויש לומר שזוהי המהות של חודש אלול - 'מחתרת חתורה לפניך' בפני כל מי שכבול בידי יצרו. ומי שלא מנצל תקופה זו, דומה לאותו 'קשה יום' שלא מיהר להימלט על נפשו לצאת מאפילה לאורה.

בן סורר ומורה בא ללמדנו על מעלת וחשיבות הראשית להשפיע על האחרית

ובמיידה טובה מרובה, מי שמנצל תקופה זו לטובה, זוכה להשפיע על כל השנה כולה - שיתעלה בה מעלה מעלה בעבודתו מכח ראשיתה, וכפי שהאריך בזה

(תהלים כג יג). אבי אדוני הגה"ק זלה"ה אמר: 'לול"א הוא אותיות אלול'. 'והאמנת' - הוא מלשון 'אומן את הדסה' (אסתר ב ז). היינו, שעל ידי חודש אלול נתגדלתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, שבו נפתח שער לדופקי בתשובה ולהגיע לשורשו ומצבתו כבראשונה'.

הגה"ק בעל בני יששכר זצלה"ה אב"ד דק"ק מונקאטש, היו עושין נישואין בכל חודש אלול גם בסוף חודש בחיסור הלבנה, והיו על פי דבריו הק', שבחודש זה גם בזמן חיסור הלבנה הוא שעה מוצלחת כמו בשאר חודש בזמן מילוי הלבנה, כי בכל יום בחודש הזה הוא התעוררות ימי הרצון לטובה ולברכה לישראל'.

וכבר ידוע (סוכה כט.) 'שישראל מונין ללבנה', ופשיטא מילתא שמה שבחודש זה חיסור הלבנה אינו גורם רעה וחסרון, הרי שיש לזה השפעה על כלל ישראל, וכלשון הבני יששכר ש'גם בזמן חיסור הלבנה, הוא שעה מוצלחת כמו בשאר חודש בזמן מילוי הלבנה, כי בכל יום בחודש הזה הוא התעוררות ימי הרצון לטובה ולברכה לישראל'. וכוונת הדברים, שגם מי שמרגיש בבחינת 'חיסור הלבנה' והוא שרוי בחשכות ואינו מוצא טעם בעבודת החודש. האמת היא, שחודש זה מלא התחדשות ואורה, והוא שעה טובה ומוצלחת להתחדש ביתר שאת ולהתחיל מהתחלה בכל עניני עבודת ה', ואע"ג דאיהו לא חזי, מזליה חזי, וממילא חלילה מלהרפות ולעזוב, אלא להתחזק ולהשתדל ככל שמשגת ידו, וה' יגמור בעדו¹².

חדשה וישגיח היטב היטב על ראשית שנותיו אז וכו'. וכן בכל שנה, 'ראשית השנה' - ר"ה יוה"כ וסוכות, שיהיה בתשובה ודביקות, וימשך אחר זה כל השנה כולה. וכן בכל יום, ראשית היום, עומדין משנתן שחרית לחטוף את המצות, כי הזריזות במצוות שחרית מושכת אחריה את כל היום כולו'.

ישראל מונין ללבנה

עוד יש להרחיב במעלת ה'ירח ימים' של חודש אלול. דהנה פסק המחבר (שו"ע יו"ד סי' קעט סעי' ב) 'ואין נושאים נשים אלא במילוי הלבנה'. ובדרכי תשובה (שם סק"ח) בכתב בזו הלשון 'מילוי הלבנה. עיין בספר שדי חמד שם שהביא בשם רב גדול אחד, שהוציא מכלל זה, דנשואין בזמן חיסור הלבנה - חודש אלול וחודש אדר, דבשניהם לית דחש להא דחיסור הלבנה. והעיד בשם הרבנים בעיירות גדולות, שנושאים נשים בב' חדשים אדר ואלול גם בימי חיסור הלבנה, כיון שהם ימי ניסים וימי רצון. ועל ידי התעוררות החסדים של התחדשים הנ"ל, בודאי נתבטל לגמרי החשש דמילוי הלבנה וכו'.

הנה שמעתי מדומ"ץ זקן אחד דפה"ק, שהגיד שהוא זוכר שבזמן שהיה זקני

כז. וראה מה שחידש החתם סופר (יומא עא. ד"ה כי אורך) חידוש נפלא בגדר 'ימים' ו'שנים'. וזו לשונו "כי אורך ימים ושנות חיים וכו' (משילי ג ב), אלו שנותיו של אדם המתהפכות עליו מרעה לטובה. יש לומר כך, כי נדחקו חז"ל (לעיל כב.) בקרא (שמואל א' י א) 'בן שנה שאול במלכו'. ולפי עניות דעתי, כי כל עוד שהימים מקודשים אזי הם מתאחדים זה עם זה יותר. לכן יומו

של הקב"ה אלף שנים (בראשית רבה ח ב). כי אינן נפרדים זה מזה, והכל הולך על דרך אחד. ולולי שיש למעלה ששה מדרגות הידועים הנקראים 'ימי בנין' כל ימות עולם כידוע לידועים, לולי כן לא היינו מיחסים כלל פירוד ימים למעלה. ולכן אמר רבי טרפון (זבחים צז.) שכל הרגל נחשב ליום אחד לרוב קדושתו, וביו"ט של ראש השנה – יומא אריכתא לעוצם הקדושה.

והנה הצדיק הגדול, כל ימיו מתאחדים – מראש השנה עד ראש השנה, שאז מתעלה על כך לקדושה יותר מעולה מאשר היה בשנה שלפני זה. לכן מחשב [כל השנה] ליום אחד.

הנה זהו פירוש הפסוק (בראשית כד א) 'ואברהם זקן בא בימים'. פירוש, אע"פ שהיה זקן, בא רק בימים ולא בשנים. כי אילו היה [חי] שנ"ד שנים, היה נעשה ממנו שנה אחת, אבל עכשיו כל שנותיו לא הגיע לשנה אחת שלימה, וקל להבין.

והנה שאול היה צדיק גמור כל ימיו, והיה בן 'ימים' ולא בן 'שנים'. אך במלכו קטא קטא אחד, וירד מזה ונעשה 'בן שנה במלכו', וקל להבין. וזה 'למען ירבו ימיכם', שיאריכו הימים ויהיה כל שנה ליום ייחשב.

ונבוא אל המאמר שהתחלנו. שהיה קשה לחז"ל, מתחיל 'כי אורך ימים', א"כ מיירי בצדיק גמור שימיו ארוכים, איך אמר 'ושנות חיים', וכי יש לו שנים. כי זה לא שכיח שיחיה כל כך ימים – עד שיעלו לחשבון כמה שנות חיים.

והתירוץ על זה הוא, דמיירי בבעל תשובה שהשנים הבאות – אחר ששב המה ימים ארוכים באמת, אך אותן שכבר עברו – שחטא קודם והיו בבחינת 'שנים', ומתהפכים לזכויות, הם נשארו בבחינת 'שנות חיים', וזהו שמתהפכים מרעה לטובה'.

חוקים להורותם

הלכות והליכות

מתוך שיעורי ההלכה,
והוספות פסקים בעל פה
שנמסרו מפי הגאון
רבי שמעיה לעזר שליט"א

דיני מצות לא תשנא
את אחיך בלבבך

דיני מצות לא תשנא את אחיך בלבבך

ואהבת לרעך כמוך

א. מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנא' ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כמו שהוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו (רמב"ם פ"ו מדעות הל"ג). וכלל הדבר, שצריך שיתנהג האדם עם חבריו ועם ממונו כמו שיתנהג האדם עם עצמו לשמור את גופו וממונו ולהרחיק ממנו כל נזק (חינוך מצוה רמ"ג). וכל מה שיהיה ברשותו או ירצה אותו לעצמו ירצה גם כן שיהיה לחבירו¹ וכל מה שישנא לעצמו ישנא גם כן שלא יגיע לחבירו (רמב"ם סהמ"צ ר"ו).

גדר המצוה

ב. כבר העירו המפרשים שאי אפשר לצוות לאדם שיאהב את חבריו כאשר אוהב את עצמו שזה דבר שאינו בכח הנפש [כי אם ליחידי הדור והלא תורה אחת יהיה לכם כתיב], וגם אין לצוות על אהבה ושנאה שאינם בידו למשול עליהם, וע"כ פירשו שאין כוונת התורה לצוותו על אהבה פנימית כמו שאוהב את עצמו, ורק שינהג עם חבריו כמו שנוהג עם עצמו, הן להועיל והן לשמירת הנזק, ור"ל שישתדל בכל אשר הוא לתועלת חבריו הן לבריאות גופו והן להצלחת נכסיו ככל אשר ישתדל לעצמו, וכ"ש שלא יגרום לו דבר אשר רוצה למנוע מעצמו¹ (התורה והמצוה להמלבי"ם פ' קדושים, מהר"ם שיק מצוה רמ"ד).

א. ובשבת ל"א ואהבת לרעך כמוך מכאן אמר הלל דעלך סני לחברך לא תעביד, ופי' המהרש"א דלפיכך אמר הלל בדרך השליה, ולפי שבדרך החיוב לעשות טובה לחבירו אי אפשר לומר כמוך שהרי אמרו (ב"מ ס"ב) חייך קודמין לחיי חבריך.

ב. ולכא' היה נראה שהוא פלוגתת הראשונים, דהנה ז"ל הרמב"ם מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו וכו' לפיכך צריך לספר בשבחו וכו' ע"כ, והנה מדכתב לפיכך' משמע דמה שצריך לספר בשבחו וכו' אינו גוף הדין רק הוא פועל יוצא מגוף החיוב שהוא לאהוב את כל אחד מישראל כגופו, ובאופן שגוף החיוב היינו באמת לאוהבו בלבו כגופו.

בכל עבירה שב"א לחבירו עובר ג"כ על ואהבת לרעך כמוך

ג. העובר עבירות שבין אדם לחבירו, הנה מלבד האיסור המסויים שיש בכל עבירה ועבירה לפי ענינה, הרי הוא עובר גם כן משום ואהבת לרעך כמוך, ולפיכך אמר ר"ע על ואהבת לרעך כמוך שזה כלל גדול בתורה כלומר שהרבה מצוות התורה תלויין בכך, שהאזהב את חבירו כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהו בממון ולא בדברים ולא יסיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד וכן הרבה מצוות אחרות (חינוך מצוה רמ"ג).

לא תשנא את אחיך בלבבך

ד. כל השונא אחד מישראל בלבו עבר בלא תעשה שנא' לא תשנא את אחיך בלבבך, ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה (רמב"ם דעות פ"ו הל"ה). ועובר על עשה גם כן והוא אומרו ואהבת לרעך כמוך, אבל שנאת הלב הוא חטא יותר חזק מן הכל (סהמ"צ ש"ב).

גדר האיסור

ה. עיקר האיסור היינו לשנאותו בלבו, וגדר 'שונא' מצינו כשאנו שואל בשלום חבירו מחמת כעסו עליו וכדכתי' 'וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום' (בראשית ל"ז ד'). וכן מי שאינו מדבר עם חבירו ג' ימים מחמת איבה הרי זה בכלל שונא (עיי' סנהדרין פ"ג מ"ה) ועובר בכל זה משום לא תשנא.

כאשר מגלה השנאה בחוץ

ו. נחלקו הראשונים בהאיסור ד'לא תשנא את אחיך בלבבך' - האם הוא רק כאשר כובש את השנאה בלבו ואינו מגלה לחבירו שהוא שונאו, או שהוא הדין וכ"ש כאשר מוציא השנאה ומגלה אותה בחוץ [והא דכתיב 'בלבבך' לאו דוקא ואלא שדיבר הכתוב בהווה].

ואולם יעוי' בחינוך מצוה רמ"ג וז"ל לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו וכו' ע"כ, הנה עשה 'כלומר', ור"ל שפירוש המצוה אינו כפשוטו לאהוב כל אחד מישראל כגופו אלא כלומר שיתנהג עמו באותה מידה. ושור' ברמב"ן עה"ת פ' קדושים שמפורש בזה להדיא כדברי המלבי"ם.

[א] וי"א שהוא כל שכן כאשר פלט שנאתו לחוץ ועשה נגדו שום מעשה שעובר בזה משום "לא תשנא את אחיך בלבבך", וכגון שהכהו או קללו ואפילו רק מנע ממנו איזה טובה מחמת שנאה דהרי הוא עובר באיסור דלא תשנא (שאלתות וישב כ"ז, רמב"ן עה"ת בפי' הראשון, כס"מ דעות פ"ו הל"ה).

[ב] וי"א שאיסור "לא תשנא את אחיך בלבבך" הוא רק כאשר שומר השנאה בלבו ואינו מודיע לחבירו שהוא שונאו, אבל אם מראה לו השנאה ומודיעו שהוא שונאו אינו עובר על לאו זה (רמב"ם סה"מ צ"ב, חינוך רל"ח, וכ"ה בתרגום יב"ע).

ויש המוסיפים על דרך זה שהלאו של 'לא תשנא' אמור במקום שאין בו את העשה של 'ואהבת לרעך כמוך', וכגון גבי רשע שמותר ומצוה לשנאותו, ועל זה אמר הכתוב שאסור לשנאותו בלבו בלבד ולהראות לו פנים יפות, רק יראה ויגלה לו שנאתו שהוא שונאו (סמ"ק י"ז).

ויש המפרשים עד"ז בענין אחר קצת והיינו שהכתוב מוסב על מצות 'הוכח תוכיח את עמיתך', ור"ל שאינך רשאי לשנוא את אחיך רק בלבבך ולומר בלבבך עשה פלוני שלא כהוגן, אלא הוכח תוכיח לו, ואם הוא משיב ששקר הדבר או שהודה ורוצה לעשות תשובה אסור לשנאותו, ואולם אם אינו מקבל תוכחה אתה רשאי לשנאותו ואפילו בלב בלבד (יראים קצ"ה, ורמב"ן עה"ת בפי' השני).

שנאת הרשעים

ז. הרואה אדם שעבר על עבירה ידועה במזיד [כגון עריות או מאכלות אסורות], מותר וגם מצוה מדברי קבלה לשנאותו (עיי' פסחים ק"ג ב'). ולדעת הרמב"ם היינו כאשר התרה בו אפילו פעם אחת ולא חזר בו כבר מצוה לשנאו עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו (סוף הל' רוצח ושמי"ג), ולהחנין היינו דוקא 'אחר שנוכיח אותם על חטאם הרבה פעמים ולא רצו לחזור בהן'.

לגמול חסד עם רשע בשעת דחקו

ח. אע"פ שמצוה לשנוא את הרשע, מכל מקום אם מצאו כורע תחת משאו מצוה לפרוק ולטעון עמו ולא יניחנו נוטה למות, שמא ישהה בשביל ממונו ויבא לידי סכנה, והתורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים ובין צדיקים מאחר שהם

נלוים אל ד' ומאמינים בעיקר הדת שנא' אמור אליהם וגו' אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחייה (שו"ע חו"מ ע"ב ס"א). והוא הדין שמצוה לרחם עליו ולגמול עמו חסד בשעת דחקו כל שהוא מאמין ב"ג עקרי הדת ואינו אפיקורס (אהבת חסד פ"ג הל"ב).

פריקה וטעינה

ז. היה לפניו אוהב הטעון עזרה לפרוק משאו ושונא הטעון עזרה לטעון משאו, אע"פ שבעלמא פריקה קודמת לטעינה משום צער בעלי חיים, מכל מקום מצוה להקדים השונא כדי לכופ את יצרו (גמ' ב"מ ל"ב ופסחים ק"ג). וכן הדין בשאר מצוות של חסד כאשר מזדמנים לפניו אוהב ושונא הצריכים לו (אהבת חסד פ"ד הל"ג).

ונחלקו הראשונים והפוסקים באיזה שונא מיירי, [א] י"א דמיירי דוקא במי ששונא את חברו הישראל שלא על פי דין, שרק אז יש מצוה לכופ את יצרו, אבל אם שונאו על פי דין וכגון שהוא רשע הלא אדרבה מצוה לשנאותו ולמה יכופ את יצרו (רמ"א וסמ"ע חו"מ ע"ב ס"י). [ב] וי"א שאפילו ברשע שמצוה לשנאותו מ"מ חייב לכופ את יצרו ולהקדימו (שו"ע, ב"ח, וש"ך שם).

ובטעם הדבר שצריך לכופ את יצרו ואע"פ שמצוה לשנאותו, י"א שכיון ששונא את חברו אזי גם חברו שונא אותו וכדכתי' כמים הפנים כן לב האדם לאדם, וכיון שכן שוב חוזרת ומתגברת השנאה גם אצלו יותר ממה שמחוייב, ועל כן צריך לכופ את יצרו כדי שלא יבא לידי תוספת שנאה האסורה (תוס' פסחים שם ומחצה"ש או"ח קנ"ו). וי"א שהמצוה לשנאותו היא רק על העבירות שעושה אבל לא שנאה אישית וע"כ צריך לכופ את יצרו בכדי שלא יבא לידי שנאה אישית (כן י"ל"פ בתוס' הנ"ל עפ"י תניא פל"ב וכ"מ בהרבה ספרי חסידות).

דשעי זמנינו

י. "בהג' מיימוניות פ"ו מהל' דעות כתב דאין רשאין לשנאותו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה, ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין דמצוה לאהוב את הרשעים מהאי טעמא והביא כן מתשו' מהר"ם לובלין כי אצלנו הוא קודם תוכחה שאין אנו יודעים להוכיח, ודיינינן להו כאנוסים". (חזו"א יו"ד ס"ב סקכ"ח)

